

NOI DATE DESPRE LIMITA DE VEST A INCINTEI CALLATIENE

Nicolaie ALEXANDRU*
Robert CONSTANTIN*
Mihai IONESCU*

Cuvinte-cheie: *Callatis, incinta de vest, poarta de vest.*

Keywords: *Callatis, western precinct, western gate.*

Rezumat: Cercetarea arheologică de pe strada dr. Motaș, nr. 1 din Mangalia a fost efectuată pe trei perimetre (notate C1, C2 și C3, (vezi **Pl. I** și **Pl. II**), unde se propunea construirea unui imobil și a două anexe gospodărești. Cercetarea în acest punct a dus la identificarea laturii de sud a unui turn (în caroul C2 din corpul C1, **Pl. I**), care făcea joncțiunea, la aproximativ 15 m est, cu traseul incintei de vest a orașului din epoca romană-târzie, al cărei parament interior a fost descoperit în corpul C3, iar un alt segment din paramentul interior și o parte a emplectonului în corpul C2. În zona cercetată, zidul urmează un alt aliniament față de traseul marcat pe planurile cetății, paralel cu Șoseaua Constanței (la est de aceasta, în spatele liniei de blocuri); aceasta trece la cca. 25–30 m vest de punctul prezentat de noi, traseu descoperit la colțul de NV, și care reprezintă sistemului defensiv de pe latura de vest din epoca romană. Elementele arhitectonice descoperite care au aparținut unei porți, atestă existența în acest punct, pe lângă turnul descoperit, și a porții de vest a orașului Callatis în epoca romană-târzie. De asemenea, cercetarea confirmă traseul diferit al zidului fortificat al orașului pe latura de vest în epoca târzie, acesta fiind retras spre est cu cca 25–30 m față de traseul incintei din epoca romană (vezi **Pl. VII**).

Abstract: *The recent archaeological research in Mangalia on dr. Motaș Street, no. 1, had been conducted on three areas (noted C1, C2 and C3, (see **Pl. I** and **Pl. II**), covering*

---

* Nicolaie ALEXANDRU: arheolog independent; e-mail: nikam@yahoo.com.

* Robert CONSTANTIN: Complexul Cultural „Callatis”, secția Muzeul de Arheologie „Callatis”, Mangalia; e-mail: robertconstantin70@yahoo.com.

* Mihai IONESCU: Complexul Cultural „Callatis”, secția Muzeul de Arheologie „Callatis”, Mangalia; e-mail:ionescumihai2000@yahoo.it.

the perimeter of a new building and of two household annexes planned to be built. At this point, the research led to the identification of the southern side of a tower (in the C2 square from the C1 area, **Pl. I**), joining with the western enclosure of the city from the late Roman era at approximately 15 m far to the East. The interior face of it had been discovered in the areas C2 and C3, whereas a part of the embleton had been discovered only in the area C2. In the excavations area, the fortification wall follows another direction than that present on the previous plans of the fortress, indicating a parallel path with Constanței Street (to the East from this one, behind the line of the blocks); this goes at approx. 25 m – 30 m west of the point we presented, the fortification wall at the N–W corner, and it is, in the Roman time, part of the defensive system on the West side. There have been discovered the architectonic elements belonging to a gate, that prove the presence of the West gate of Callatis city in the late Roman era, next to the tower discovered earlier. The research also confirms a different planimetry of the fortification wall on the west side in the late period, this being withdrawn with approx. 25 m – 30 m to the East from the enclosure traject of the Roman era (**Pl. VII**).

Cercetarea arheologică cu caracter preventiv, din vara anului 2019 de pe strada dr. Motaș, nr. 1 din Mangalia, a dus la descoperirea traseului incintei de vest a cetății Callatis din epoca romană-târzie. Cercetarea arheologică a fost efectuată pe trei perimetre (notate C1, C2 și C3, vezi **Pl. I** și foto în **Pl. II**), unde se propunea construirea unui imobil și a două anexe gospodărești. În C1 a fost descoperit în colțul de NV paramentul exterior al laturii de sud a unui turn și elemente arhitectonice (căzute) care au aparținut porții cetății din acest punct. În C2 a fost descoperit traseul incintei, paramentul exterior al acesteia și parte din embleton, iar în C3 a fost descoperit paramentul interior al zidului fortificat și alte construcții adosate acestuia.

Cercetările efectuate în zonă, începând cu P. Polonic în anul 1901¹, au identificat limitele ariei urbane delimitate de fortificații pe laturile de nord și de vest, precum și configurația planimetrică și stratigrafică pentru arii însemnate din ceea ce a însemnat incinta romană târzie². În funcție de detaliile topografice ale sitului Callatis, percepute mult mai bine în perioada interbelică, Th. Sauciuc-Săveanu a delimitat încă din 1926, în raport cu o funcționalitate spațială, acropola, portul antic, cartierul comercial³. Prezenta cercetare arheologică se află la o distanță de 52 m sud față de colțul de NV al cetății, iar în raportul *Callatis III*⁴, Th. Sauciuc-Săveanu, descrie un turn de mari dimensiuni cu laturile de 15,5 m și frontul de 19 m. Din cercetările efectuate spre sud asupra zidului de incintă, acesta face o mică deviere și urmează un traseu care ar fi trecut prin fața

¹ Academia Română, Fond Pamfil Polonic, mss 11.

² ALEXANDRU *et alii*, 2018, *passim*.

³ SAUCIUC-SĂVEANU 1924, p. 108–165; SAUCIUC-SĂVEANU 1925, p. 104–137; SAUCIUC-SĂVEANU 1932a, p. 411–434; SAUCIUC-SĂVEANU 1932b, p. 435–482; SAUCIUC-SĂVEANU 1936a, p. 247–278; SAUCIUC-SĂVEANU 1936b, p. 247–278, p. 279–319; SAUCIUC-SĂVEANU 1940, p. 283–281; SAUCIUC-SĂVEANU 1944; TAFRALI 1927, p. 15–17; TAFRALI 1925, p. 238–292.

⁴ SAUCIUC-SĂVEANU 1932a, p. 411–412.

fostului han Stamatopol⁵, din perioada interbelică.

Descriind porțile orașului Callatis, Constantin Preda vorbește despre o poartă pe latura de vest localizată în acest punct și străjuită de două mari turnuri⁶ și despre o altă poartă mai mică, situată pe latura de sud, care avea prag și trepte de marmură⁷. Pe latura de vest a zidului se afla un șanț cu val de apărare, cu o adâncime ce depășea 5–6 m, al cărui traseu era încă vizibil în anii '30 ai secolului trecut⁸.

Cercetarea arheologică începută în anul 1991 la colțul de nord-vest al orașului Callatis a dus la descoperirea traseului de vest al incintei din epoca romană⁹, traseu care s-a crezut că a fost folosit, pe un anumit segment, și pentru epoca romano-bizantină. Cercetarea efectuată pe str. dr. Motaș nr. 1, arată un traseu diferit, ce a constat într-o tranșă spre est a fortificațiilor din epoca romană târzie, pe un aliniament care se închidea sub Hotel President. Conformația modernă a orașului Mangalia, incluzând traseele străzilor Constanței (str. Traian în perioada interbelică) și Ștefan cel Mare, delimitează la vest aria urbană a orașului antic Callatis în epocile romană și romană-târzie. Vechiul traseu al străzii Aleea Cetății pare să arate locațiile porților de nord și respective de vest în punctele de intersecție cu traseul fortificațiilor din epoca romană-târzie¹⁰.

În cercetarea din anul 2019, în perimetrul C1, în caroul C2, am descoperit o porțiune a laturii de sud a turnului T5 notat astfel de Th. Sauciu-Săveanu (vezi **Pl. III**). Identificat la -0,50 m față de actualul nivel de călcare, construit din blocuri de calcar de mari dimensiuni atent fasonate, zidul fortificat era legat cu mortar alb. Elevația se păstrează pe 5 asize, cu înălțimea de cca 2,30 m. Baza zidului este constituită dintr-o *krepis* pe trei asize, fiecare asiză capătă o evazare spre sud de 0,15 m. S-a efectuat un sondaj, de 2 x 3 m, până la adâncimea de -3,90 m, unde cercetarea s-a oprit pe un nivel de călcare constituit din dale mici de calcar.

În restul perimetrului C1, după un strat brun cenușiu cu intervenții moderne, identificat până la -1,20 m, a urmat un nivel de dărâmatură până la -2,20 m. Acesta era constituit din blocuri sau fragmente ale blocurilor de parament, provenite de la incinta vestică. Printre ele au fost identificate și blocuri de parament cu sisteme de prindere specifice epocii elenistice. Între -2,20 m și -2,80 m, în dreptul turnului, am descoperit urmele săpăturii lui Th. Sauciu-Săveanu. Apoi, până la -2,90 m a fost cercetat un nivel de arsură, identificat de altfel și în săpăturile arheologice ale profesorului Săveanu. Între -2,90 și -3,90 m a fost evidențiat un nivel de pământ brun închis cu fragmente ceramice de sec. V–VI p.Chr., iar la -3,90 m nivel călcare/construcție.

---

⁵ Locul ocupat de hanul Stamatopol în perioada interbelică a fost identificat de noi ca fiind parcare amenajată imediat la nord față de hala Pieței Centrale din Mangalia.

⁶ PEDA 1968, p. 21; pe planul cetății din această monografie, poarta de vest este amplasată în imediata vecinătate a locului cercetării de pe str. dr. Motaș, nr. 1.

⁷ PEDA 1968, p. 21.

⁸ PEDA 1968, p. 21–22.

⁹ GEORGESCU&LASCU 1995, p. 33; IONESCU, ALEXANDRU&CONSTANTIN 2005; 2012.

¹⁰ Plan de sistematizare întocmit, ridicat și parcelat, de ing. hotarnic mr. Dimitrievici Ioan, 1925, sc. 1:2500, vezi ALEXANDRU, CONSTANTIN&IONESCU 2005, p. 425, pl. I, fig. 2.

În carourile D2 și E2-3, la -3,10 m, a fost identificat colțul unei compartimentări cu un zid lat de 1,10 m, construit din blochete de calcar semi-fasonate legate cu pământ. Segmentul de zid, anterior fortificațiilor descrise, se păstrează pe trei asize, iar în partea de vest a fost distrus de o groapă (-3,75 m) cu fragmente ceramice de epocă modernă. În carourile D 3-4 și E 3-4, cercetarea s-a oprit la -3,15 m pe un pavaj din dale mici de calcar, de 0,20 x 0,25 m. Pavajul, care aparținea unei locuințe semi-îngropate de epocă modernă, este bordat la nord și la est de câte un zid cu lățimea de 0,50 m, construit din blocuri de calcar legate cu pământ. Pe jumătatea de sud a zidului estic au fost identificate trei fragmente arhitectonice provenite din bolta porții cetății (PI. IV. 4). Piesa reprezentativă este cheia unei bolți în plin centru (clavou), cu dimensiunile de 0,80 x 0,60 x 0,50 m, cu un sistem de prindere pe partea interioară, de 0,35 x 0,25 m. (PI. IV. 3-4).

În carourile C 3-4 și D 3-5, au fost identificate fragmente ceramice smălțuite de la sfârșitul de sec. XIX și începutul sec. XX, până la adâncimea de -3,15 m. În aceste carouri terenul are caracteristicile sistemului de apărare format din val și șanț, colmatat și umplut cu depuneri în epoca modernă. Șanțul care s-a descoperit este cel de pe latura de vest descris de profesorul C. Preda, șanț vizibil la începutul secolului XX.

Cercetarea a continuat în perimetrul C2 (PI. V), perimetru cu dimensiunile de 4 x 6 m. Sub un nivel de cca. 25/30 cm provenit de la construcția de după al doilea război mondial a fost identificat emplectonul zidului de apărare al cetății Callatis, la -1,80 m, într-un strat brun cenușiu, delimitat la vest de paramentul exterior, păstrat în elevație pe două asize. Cercetarea a continuat pe latura vestică până la o adâncime de -2,45 m, pentru a identifica detaliile constructive ale paramentului. În C2 a fost cercetat zidul de apărare pe o lungime de 5,62 m. Fața zidului este constituită din blocuri de calcar paralelipipedice de mari dimensiuni, 0,60 x 0,70 x 1,20 m, care alternează cu blocuri montate transversal, cu dimensiunile de 0,40 x 0,30 m. Emplectonul este constituit din blochete neregulate de calcar legate cu mortar din var alb. Emplectonul a fost construit în șape egale ca grosime cu înălțimea asizelor paramentului descris, de cca. 0,40 m. În perimetrul C2 nu a fost descoperit paramentul interior al zidului de incintă, care a apărut în schimb în perimetrul C3.

Perimetrul C3 (PI. VI), avea dimensiunile de 6,50 x 3 m și era orientat est-vest. Sub un strat vegetal constituit din pământ negru, cercetarea a surprins până la -1,30 m secvențe dintr-o amenajare aparținând epocii moderne (strat vitrifiat – vatră și ceramică smălțuită). La -1,50 m a fost identificat nivelul de dărâmtură provenit din dezafectarea unui zid din piatră legată cu pământ, cu grosimea de cca 0,80 m și a unui paviment stradal construit din dale de calcar, cu dimensiunile de 0,60 x 0,50 m. În partea de vest a secțiunii a fost surprins la -1,50 m paramentul interior al zidului de incintă descris în perimetrul C2. Cercetarea a continuat până la cota de -3,05 m pentru a surprinde detalii constructive ale paramentului. Paramentul interior, în acest punct, se păstrează pe patru asize, cu o înălțime de 1,60 m, și e construit din blocuri masive de calcar, 0,90 x 0,60 x 0,40 m, alternând cu traverse de 0,20 x 0,40 m, legate cu mortar. În urma punerii pe plan a celor două trasee de parament rezultă o lățime de 4,25 m a zidului de apărare în acest punct. Tot în C3, perpendicular pe incintă, a fost descoperit un zid cu lățimea de

0,95 m, realizat din blochete de calcar legate cu pământ. Zidul s-a păstrat în partea de est până la cota de -1,90 m.

Materialul ceramic descoperit în cele trei perimetre este caracteristic epocii romane târzii, conținând fragmente amforice din tipurile LR I și LR II. O amforă întregibilă de început de sec VI p.Chr. a fost descoperită la -2,80 / -3,20 m în caroul C3 din corpul C1. Din nivelul de dărâmătură a fost recuperat un opaiț fragmentar întregibil, databil în sec. VI p.Chr.

Concluzii

Cercetarea arheologică desfășurată în acest punct a dus la identificarea laturii de sud a unui turn (în caroul C2 din corpul C1), care făcea joncțiunea, la aproximativ 15 m est, cu traseul incintei de vest a orașului din epoca romană-târzie. Parament interior al incintei a fost descoperit în corpul C3, iar paramentul interior și parte a emplectonului în corpul C2. În zona cercetată de noi zidul urmează un alt aliniament față de traseul marcat pe planurile cetății, fiind paralel cu Șoseaua Constanței (la est de aceasta, în spatele liniei de blocuri), care trece la cca. 25 – 30 m vest de zona cercetată. Este vorba despre zidul descoperit la colțul de NV, care reprezintă parte a sistemului defensiv de pe latura de vest din epoca romană.

Profesorul C. Preda vorbește și de un șanț adânc de 3-5 m pe latura de vest, care întărește sistemul de apărare a orașului. În fapt, chiar și în zilele noastre, nivelmentul altimetric, arată o pantă descendentă de la +17,78 m până la +16,28 m pe direcția est-vest, ce ar atesta existența în antichitate a unui șanț de apărare și ar explica groapa colmatată identificată de noi în sud-vestul perimetrului C1.

Elementele arhitectonice descoperite, atestă existența în acest punct, pe lângă turnul descoperit, și a porții de vest a orașului Callatis în epoca romană târzie. De asemenea, cercetarea confirmă traseul diferit al zidului fortificat al orașului din epoca romano-bizantină, de pe latura de vest, retras spre est cu cca 25-30 m față de traseul incintei din epoca romană. (PI. VII).

BIBLIOGRAFIE

ALEXANDRU, CONSTANTIN & IONESCU 2005 – N. Alexandru, R. Constantin, M. Ionescu, *Aspecte topografice ale cetății Callatis în epoca romano-bizantină*, Pontica 37–38 (2005), p. 419–438.

ALEXANDRU, CONSTANTIN & IONESCU 2012 – N. Alexandru, R. Constantin, M. Ionescu, *Callatis – Stratigrafie, topografie și urbanism*, Pontica 45 (2012), p. 437–463.

ALEXANDRU & alii 2018 – N. Alexandru, A. Alexiu, S. M. Colesniuc, R. Constantin, M. Ionescu, L. Radu, M. Ungureanu – *Cercetări arheologice la Callatis 1993-2018*, Constanța.

GEORGESCU & LASCU 1995 – V. Georgescu, S. Lascu, *Callatis – Mangalia Micromonografie*, Mangalia, 1995.

IONESCU, ALEXANDRU & CONSTANTIN 2005 - M. Ionescu, N. Alexandru, R. Constantin, *Raport preliminar, Colțul de N-V, CCA, Campania 2005*, p. 2011-2012.

PREDA 1968 – C. Preda, *Callatis*, București, 1968.

SAUCIUC-SĂVEANU 1924 – Th. Sauciuc-Săveanu, *Callatis. 1er rapport préliminaire. Fouilles et recherches de l'année 1924*, Dacia 1 (1924), p. 108–165.

SAUCIUC-SĂVEANU 1925 – Th. Sauciuc-Săveanu, *Callatis. IIe rapport préliminaire*, Dacia 2 (1925), p. 104–137.

SAUCIUC-SĂVEANU 1932a – Th. Sauciuc-Săveanu, *Callatis 1926. IIIe rapport*, Dacia 3–4 (1927–1932), p. 411–434.

SAUCIUC-SĂVEANU 1932b – Th. Sauciuc-Săveanu, *Callatis 1927. IVe rapport*, Dacia 3–4 (1927–1932), p. 435–482.

SAUCIUC-SĂVEANU 1936a – Th. Sauciuc-Săveanu, *Callatis, V^e rapport préliminaire* (1928), Dacia 5–6 (1935–1936), p. 247–278.

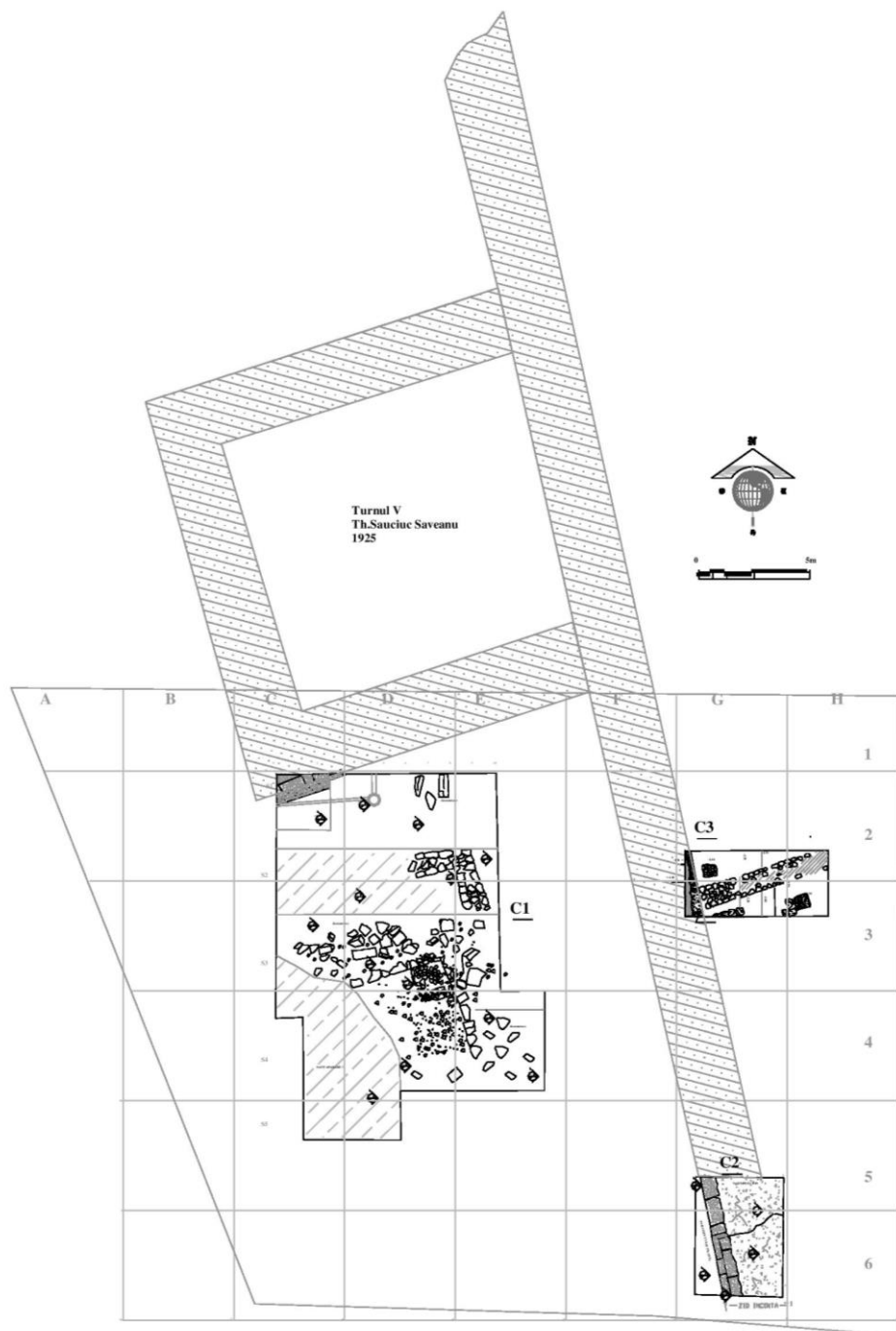
SAUCIUC-SĂVEANU 1936b – Th. Sauciuc-Săveanu, *Callatis, VIe rapport préliminaire* (1929–1931), Dacia 5–6 (1935–1936), p. 279–319.

SAUCIUC-SĂVEANU 1940 – Th. Sauciuc-Săveanu, *Callatis, VIIe rapport préliminaire* (1931–1936), Dacia 7–8 (1937–1940), p. 283–281.

SAUCIUC-SĂVEANU 1944 – Th. Sauciuc-Săveanu, *Callatis. VIIIe rapport préliminaire*, Dacia 9–10 (1941–1944), p. 243–347.

TAFRALI 1925 – O. Tafrali, *La cité pontique de Callatis, recherches et fouilles*, Revue Archéologique, 1 (1925) p. 238–292.

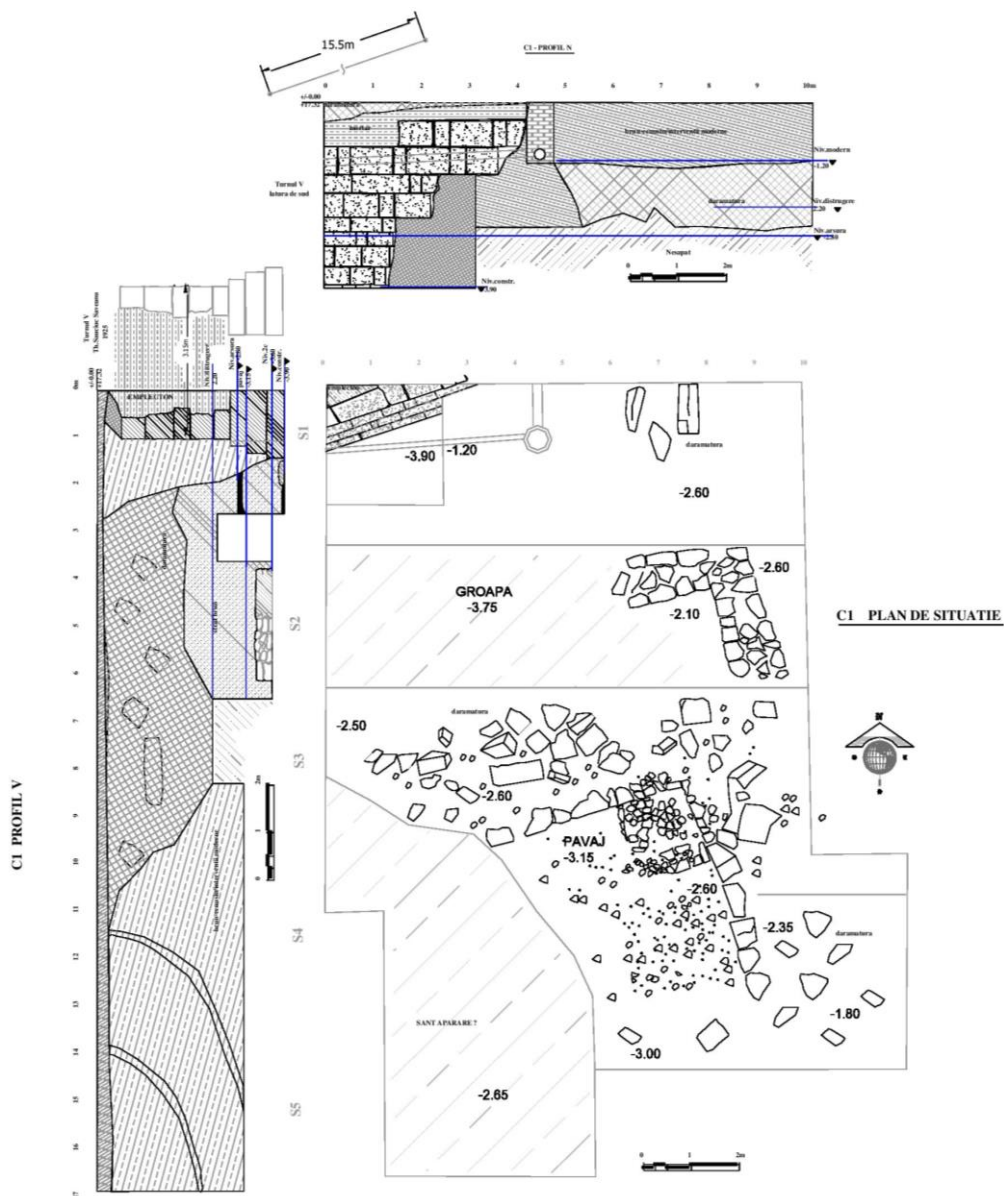
TAFRALI 1927 – O. Tafrali, *La cité pontique de Callatis*, Arta și Arheologia 1 (1927), p. 17–55.

Pl. I. Planul săpăturilor de la Mangalia (Callatis).

Pl. II. Vedere asupra săpăturilor de la Mangalia (Callatis).

Pl. III. Plan de situație și profilul secțiunii din perimetrul C1.

Fig. 1

Fig. 2

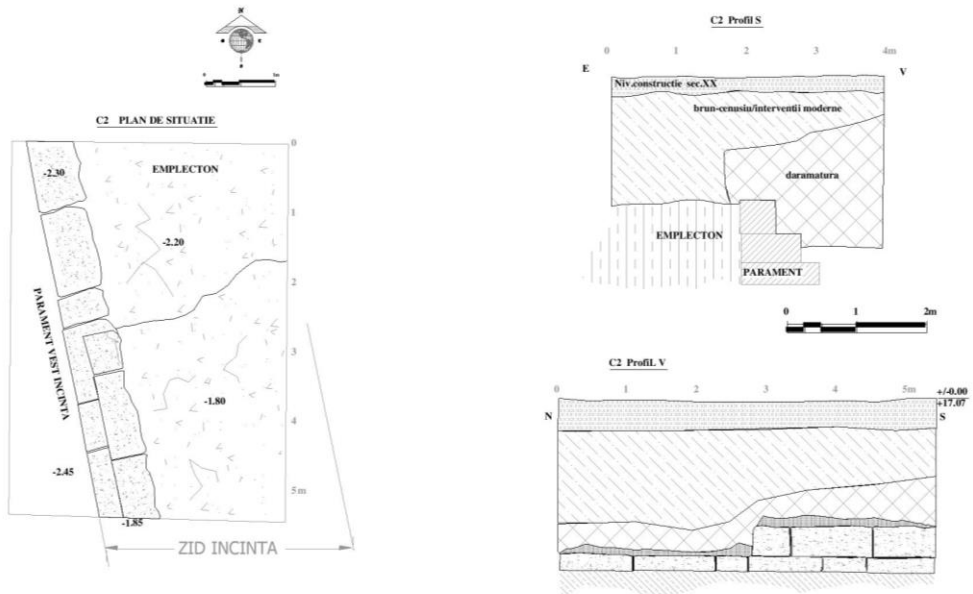

Fig. 3

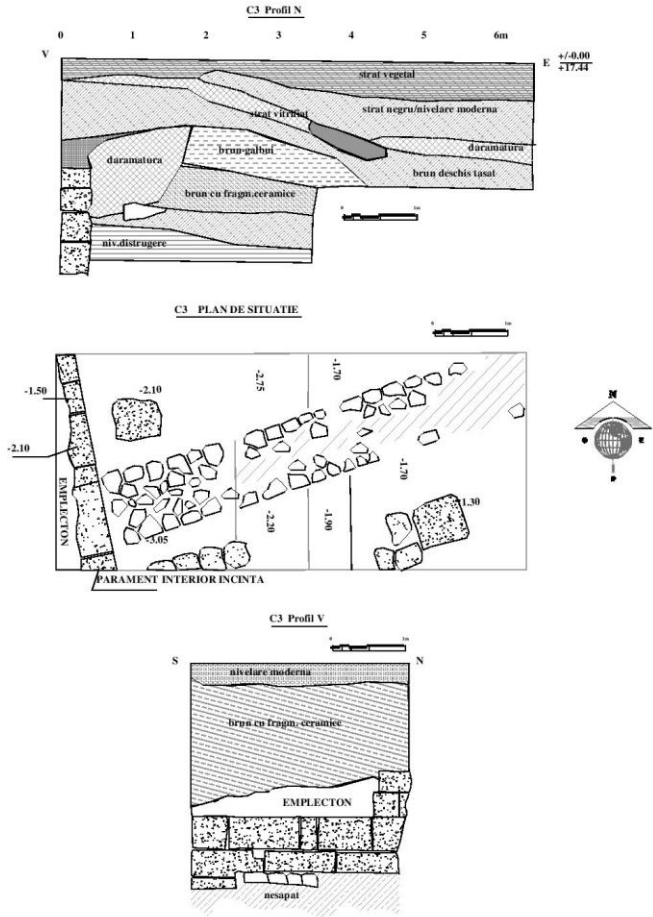

Fig. 4

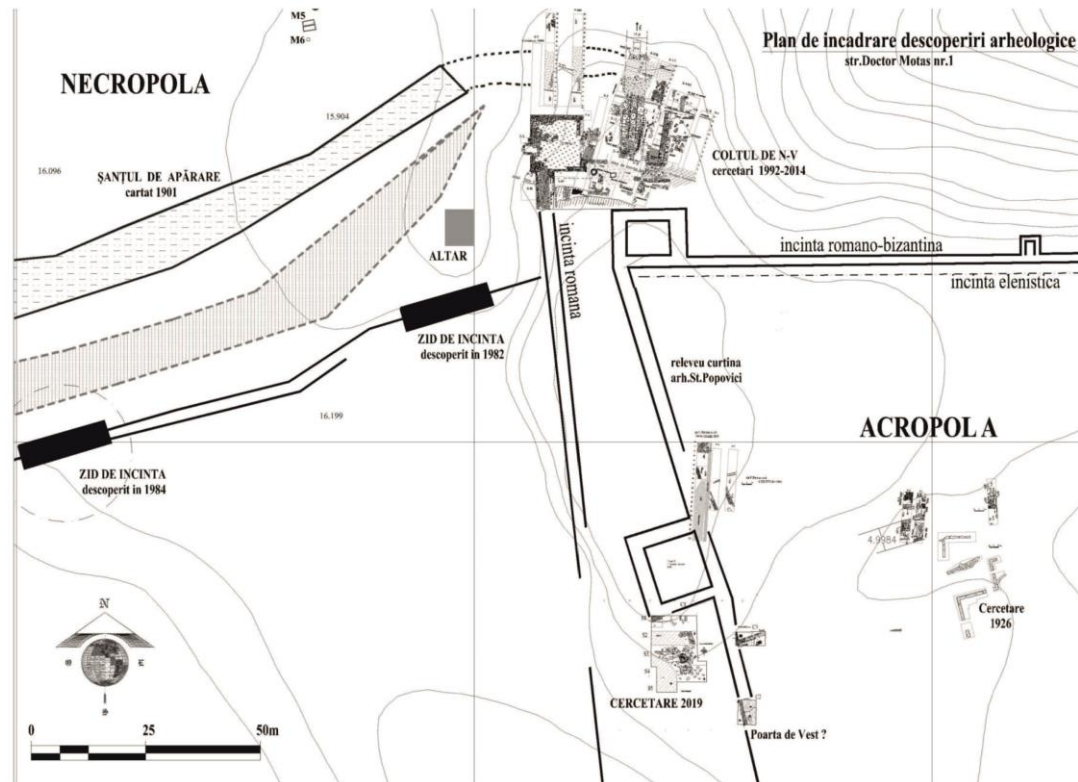
Pl. IV. Detalii de săpătură.

Pl. V. Detalii de săpătură pe traseul incintei.

Pl. VI. Detalii de săpătură pe traseul incintei.

Pl. VII. Planul incintei cu amplasamentul săpăturilor recente.